

Ridley Scott's *Black Hawk Down*: en raffinerad propagandafilm

Vi är alla amerikaner

AV JOHAN CRONEMAN

Många menar att Ridley Scott's två-och-en-halv timme långa film *Black Hawk Down* knappast kan betraktas som en amerikansk propaganda-film; den bryr sig inte om bakgrunden, varken den historiska, politiska eller den personliga. Konflikten i Somalia, den amerikanska närvaron, landets strategiska betydelse lämnas nästan helt därefter. Soldaterna saknar så gott som helt egen färg och privat historia, här finns inga förklaringar att finna i personliga profiler, här finns inga tidigare soldat-akter att fördjupa sig i. Här finns inte heller några tydliga, annars vanligt förekommande, stereotyper, på väg i kollision med varandra. Metaforiken har inte mycket att hämta i persongalleriet. Här finns nästan ingen sentimentalitet alls.

Här finns ingen pluton som föreställer ett amerikanskt mikrokosmos. Här finns inget uppdrag som ställer olika soldater inför skilda moraliska dilemman. Här finns inget ifrågasättande av amerikansk militär inblandning. Här finns bara soldater som gör sitt jobb, åker när han blir tillsagd, slåss när han får

order. Vi får gärna tro att de lika gärna kunde ha varit p-vakter. Man gör sitt jobb, för sitt land, man gör sitt bästa. Som p-vakt blir man utskälld varje dag, som soldat blir man beskjuten. Samma sak, i stort sett. Man måste dra sitt strå till stacken.

Ridley Scott är ju inte ens amerikan.

Jag tror att regissören Ridley Scott är nöjd med vad han åstadkommit så långt. Han har velat hålla sig till en enda, särskild, händelse, just den här, som inträffade söndagen den 3 oktober 1993. Platsen var Somalias huvudstad Mogadishu. 120 amerikanska soldater i 19 flygplan och helikoptrar, och 12 pansarfordon, hade ett militärt smash-and-grab-uppdrag: Ta er in till Mogadishus centrum, luftlandsätt trupper på en speciell byggnad, tillhörande den somaliske krigsherren Mohamed Farah Aidid, kidnappa och arrestera två av hans högsta befäl – och kom hem igen. Fort som satan.

18 amerikaner dog på Mogadishus gator, 73 skadades. Det var ett militärt fiasko som på allvar, och under lång tid, skulle präglade amerikansk utrikespolitik. Det var också efter Mogadishu som Usama bin Laden sägs ha förstått att Amerika gick att skada, att de var försvagade och sårbara. (Vi bör, givetvis inom parentes – det är alltid så siffran behandlas, också i Ridley Scotts film – tillägga att mer än 500 somalier dog, många tusen skadades.)

Ridley Scott håller sig närmast klinisk till saken, han håller sig mycket nära Philadelphia-journalisten Mark Bowden's bok med samma namn – och det gör han rätt i. Mark Bowden's research är imponerande, han fuskar inte med fakta, han har hört bägge sidor för att så noggrant som möjligt kunna rekapitulera händelseförloppet. Mark Bowden's bok är mycket läsvärd.

Black Hawk Down ägnar sig berättarmässigt uteslutande åt det handfast praktiska och det akut psykologiska. Ja, frågorna ställs egentligen allra tydligast till oss betraktare. Vad tycker du själv – vad skulle du ha gjort, om du var med? Det är en historia om soldater, visserligen yrkesmän, men ändå. Och som sagt: Människor och medborgare, precis som bagare, brandmän, tjänstemän. Man skulle kunna tro att detta begränsade filmiska grepp utesluter klassisk propaganda – Ridley Scott har till och med pratat om *Black*

Josh Hartnett som Sgt Eversmann

Hawk Down som en antikrigsfilm, en film som propagerar antivåld. Just därför att den väljer soldatperspektivet.

Han har fortsatt rätt i det att *Black Hawk Down* utesluter ansvarsfrågorna, det antyds försiktigt att misstagen begås där uppe, men att priset betalas där nere; vi får alltså stifta bekantskap med konsekvenserna, i stridens hetta, och vi får också lära oss regel nummer ett: Innan en strid vet man ingenting, efteråt allt. Man vet inte vem som skall bli hjälte, man vet ingenting om varandras kapacitet, den mest räddhågsne och försiktige kan bli stridens kyligaste och modigaste, de bäst organiserade och mest förberedda lider plötsligt av fullständig och panisk handlingsförlamning.

Ridley Scott har kanske inte medvetet gjort en propagandafilm – men det blev tveklöst en ändå. Hur det gick till? Det krävdes, sanning att säga, inte så särdeles mycket, men effekten var hundraprocentig.

Jag tror att det har med tre huvudskäl att göra, *Black Hawk Downs* tre starkaste komponenter – och Ridley Scotts sätt att hantera dem på:

- Den andra sorten
- Den egna uniformen
- Den självuppoffrande tanken

”Den andra sorten” är ”skinnies”, somalier, infödda. De är afrikaner och de är många – tänk er en myrstack. Så ser vi dem uppifrån, kameran har översikt, de väller fram. Det lilla vi får lära oss är att Somalia styrs av gangsters, kriminella, drogmissbrukare, langare, mördare. President Bush skulle knappast ges tillmälet ”krigsherre”, så heter däremot de somaliska ledarna. För de amerikanska generalerna är det ett krigsspel; via sina så kallade P3-plan får de hem allt till sina baser, tv-bilder, minsta rörelse på marken, inte olikt ett tv-spel styr de sina trupper. ”Den andra sorten” snubblar fram på marken, oorganiserade, svåra att förutsäga, en okontrollerbar massa. Hur försvarar man sig mot en sådan – och den är grym, mobben. De slår med käppar, de sparkar och misshandlar. Amerikanska soldater skär kliniskt bort det onda. Höghastighetsvapen är inte bara effektiva, de är närmast humana, dödar utan att du ens märker det. Att dödas av en U.S. Rangers är som att ta smärtstillande.

”Den andra sorten” har inte heller lika stor rätt till

sitt eget land, kanske till något land. Endast de som kan styra ett, kan äga ett. Titta noggrant på de somaliska soldaterna i Ridley Scotts Mogadishu – påminner de inte om stamkri-garna i Los Angeles, Detroit, Chigagos och New Yorks förstäder? Det är också en annan sort, och den måste man också försvara sig emot. Var den än visar upp sitt fientliga ansikte.

Och det är, som vanligt, uniformen som avgör allt. Det är soldateden, det är löftet att

ingen, någonsin lämnas kvar. Alla hämtas hem, levande eller döda. Det är så Amerika gärna ser saken, det är den solidariteten och soldatandan som gör skillnad. Man värnar alla som bär just den här uniformen, alla som sytt den och strukit den och putsat knapparna. Den är kollektivt skapad av det amerikanska folket och det är ett privilegium att bära den. Det är som att bära den amerikanska flaggan – och som tack får du alltid komma hem, du skall få viga i den egna jorden. Det finns alltid en kamrat beredd att offra sitt eget liv. President Bush var som bekant inte den store hjälten efter 11 september, inte militärledarna i Pentagon – men brandmännen, de som dog för sitt land, de som inte tvekade en sekund. Det är den sort man fostrat i Amerika. Den sorten finns ingen annanstans och du känner igen den sorten på uniformen.

Det är vår sort.

Amerika är i Mogadishu för att hjälpa till, de är inte där av eget intresse, inga egenintressen styr dem någonsin. Ridley Scott får det nästan att se ut som en aktion i grunden skapad av Band Aid och sir Bob – amerikanerna är så att säga bara på plats för att dela ut maten, lika mycket till alla, de redan feta får inte roffa åt sig allt. Ett gäng skolbispisare, med rätt att fördela. Amerikansk fördelningspolitik, amerikansk rättvisa. Aktionen genomförs av det unga Amerika dessutom, studenter och knegare i förening, som ser till att jobbet blir gjort. Vi känner kollektivt smärtan när de attackerar, råkar i bakhåll, luras in i gränder, tillfångatas och torteras. Vi ser ett gäng soldater som gör allt för att försvara sig, med alla till buds stående medel. Vi ser tydligt hur de försvarar oss alla.

Det tar inte många minuter innan Ridley Scott förvandlat angriparna till försvarare.

Vi förstår också strax att det till och med vore bättre, mer rättvist, mer humant, att få möta riktiga soldater, i riktiga uniformer. ”Den andra sorten” förstår inte den här sorten, de kan inte ens lära sig att klä sig matchande – och de har ingen gemensam moral att försvara. De är för brutala för vår stil – och vår sort. Budskapet kommer från alla håll, denna gång via Ridley Scott: Vi är alla amerikaner. ★

Black Hawk Down distribueras av Svensk Filmindustri